

VESZEDELMEKES ISZONYOK

KÖTTER Tamás: *Piaci viszonyok*. Hitel Kiadó, Budapest, 2025. 316 oldal, 4999 Ft

Harmincöt év telt el a rendszerváltoztatás óta, a politikának sok, a történelemnek kevés. Éppen ezért lehetséges, hogy a rendszerváltoztatás történelmét csak most kezdjük igazán felfedezni. Van mit. A kommunista rendszer utolsó éveiben, amikor már látszott a politikai bukás lehetősége, a hatalom sáncain belül lévők szép csöndben biztosították arról magukat és családjukat, hogy számukra a nyugati életszínvonal ne csak álom, hanem valóság legyen. Úgy vélték, hogy ha a politikai hatalmukat a rendszerváltoztatással nem is tudják megtartani, a gazdasági hatalom mégiscsak a kezükben maradjon. A számításuk bejött. A poszt-kommunista-prekapitalista átmenet éveit uralták. Bár

1990-ben kikerültek a közéleti döntéshozatalból, de a gazdasági és kulturális hatalmukat megtartották, sőt 1994-től a politikai hatalomba is visszakérültek. Az 1990-től számított húsz év az ő korszakuk volt, és bár a jobboldal kétszer is kormányon volt ebben az időszakban, a tényleges hatalom az átmentett nomenklátúra kezében volt. A régi struktúrák működtek.

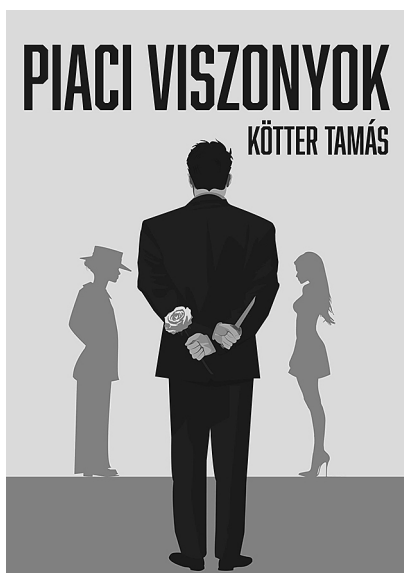
A késő Kádár-kor legsötétebb ügyletei, majd vagyonátmentése az impexek világában történt. Ezekről az ügyekről néhány szakavatott történész, elsősorban Borvendég Zsuzsanna és Mező Gábor kutatásai nyomán ismerhetünk meg részleteket. De mik is voltak azok az impexek? A szocialista rendszerben a külkereskedelmet is központosították, megszüntetve a termelővállalatok export–import jogát. A '70-es évek elején külön külkereskedelmi vállalatokat hoztak létre azzal a céllal, hogy ágazatonként kereskedjenek. Egy-egy „impex” elnevezésű vállalat kereskedelmi monopóliumot kapott például az acéliparban, a gyógyszeriparban vagy a vegyiparban. Ezek a vállalatok döntötték el, hogy a termékeket mely piacokon értékesítik, milyen áron, s milyen feltételek mellett. Mivel nem volt rájuk kényszerítve a nyereségtermelés, döntéseiket gyakran nem piaci szempontok, hanem korrupciós érdekek befolyásolták. Így a rendszer nem a hatékony-

ságot, hanem a politikai és személyes kapcsolatok szerinti elosztást tette lehetővé. De a történet itt még nem ért véget! Az impexcégek működése mögött rejtett cél is húzódott – miközben formálisan kereskedelmi ügyleteket bonyolítottak, valójában hírszerzési és különleges akciókat is végrehajtottak a nyugati országokban. Támogattak külföldi kommunista mozgalmakat, vagy ha kellett, kijátszották a nyugati szankciókat, és kerülőúton hoztak be a szocialista bloktól kitiltott nyugati termékeket. A módszerekben nem válogattak, bár bizonyítékok nincsenek rá, de a kutatók azt állítják, hogy lehetséges, hogy egy-egy gyilkosság mögött is ezek álltak. A rendszer által támogatott korrupció

része volt az impexvilágnak, így nem meglepő, hogy kialakult egy olyan réteg, amely saját zsebre (is) dolgozott. A nagy kérdés, hogy mi lett ezekkel az emberekkel és hálózatokkal a rendszerváltoztatás után? Ez az, amiről keveset lehet tudni, ugyanis a Nemzetbiztonsági Hivatal 1990 utáni iratait nem lehet kutatni. Borvendég Zsuzsanna szerint a '80-as években előforduló nevek közül egy-kettő visszaköszön a '90-es és a kétezres évek privatizációi során is.

Ezt az impexvilágot tárja elénk Kötter Tamás legújabb regénye, a *Piaci viszonyok*. A könyv ott folytatja, ahol a történészek abbahagyták. A történet napjainkban játszódik. A Mester, a Halász

és a Lovas család három generációja a színen. Mindhárom család a rendszerváltás nyertese, ám az évek során csak Mesterék tudták a vagyonot és a hatalmat megtartani. Így a Halász és Lovas család kénytelenek a Mester-klán árnyékában meghúzni magukat. Halász Zoltán és Lovas Tamás a két család legifjabb, szépreményű, harmincas éveinek elején járó tagja. Halász Mester lányát vette el feleségül. Mester saját cégbirodalommal, nagy vagyonnal és kiterjedt kapcsolati hálójával rendelkezik, amit az *ancien régime*-ből mentett át. Halász legjobb barátja Lovas, egy feltörekvő ügyvéd, aki felesége unszolására el akarja nyerni a „nagy bizniszt”, a Mester-cégbirodalom jogi képviselőjét. Kötter így

jellemzi a főszereplőket: „Halász, Lovas és a köreikbe tartozók kétségkívül ennek a kornak voltak a gyermekei – a kornak, amelyet a gátlástalan gazdagodás, a hedonizmus, az erőszak, a nárcizmus járt át.” Ahogy Kötter fogalmazott egy interjúban: „Mindhárom főhős nagyszülei együtt impexeztek, a gyerekeik pedig a rendszerváltás után együtt maradtak. Általános igazság, hogy az első generáció megteremtí, a második elszűrja, a harmadik pedig vissza szeretné szerezni azt, amit a szülei elveszítettek. A szóban forgó szereplők aranykora a Külker parkban töltött nyarakhoz és a családi utazásokhoz vezet [...] ezt az állapotot szeretnék visszahozni.”

A Kötter-könyv nagyszerűsége abban rejlik, hogy nem csak az átmentett pénzekről, a spontán privatizációról, a kommunistából vadkapitalistává vedlett pártfunkcikról beszél, itt ugyanis sokkal többről van szó. A spontán és a szervezett privatizáción is túlmutató szervezett világról, amely a kutatások szerint a magyar regisztrált államadósság többszörösét herdálta el, és a mai napig hálózatként működik. Ami pedig e kör makulátlanságát illeti, a könyvben az egyik szereplő úgy fogalmaz, hogy „nincs az a folt, amelyet egy jó tisztítószert ne venne ki. És mi a legjobb tisztítószert az életben? Hát a pénz.” Mindezzel együtt ennek az újabb generációnak is az az alapélménye, hogy bár van pénz, „az élet mégis szar”. Meg kell hát javítani. És ki fogja tudni ezt megtenni? Természetesen egy pszichológus. Kötter könyveinek örökös szereplői ők, akik nem alakítói, inkább hallgatói és elbeszélői a történetnek. Az erdőben folytatott csoportos terápia a cselekmény kibontakozásának kezdetét jelenti. Új ismeretségek és új barátságok kötnek itt, ami aztán veszélyt jelent az átmentett birodalomra, ezért a hálózat újra működésbe lép, hogy helyre tegye a „kizökkent időt”. Márpedig a hálózat mindennél erősebbnek tűnik. Legyőz szerelmet, legyőzi a vágyakat, és legyőz minden olyat, ami az élet materialista valóságán túlmutatna. Van tehát, ami nem változik: az anyag mindenek fölött! Valljuk be: a kommunistáknak nem volt nehéz az átállás. A nemzetköziség égtájtól és ideológiától függetlenül fordul éppen arra, amerről a szél fúj. A Kádár-rendszer keletről irányított kommunista kiszolgálói a rendszerváltoztatás idején szemrebbenés nélkül álltak át a nyugat oldalára. Nem volt nehéz dolguk: a kommunizmus és a liberalizmus ugyanarról a töről fakad: a világ Isten nélkül is működik. De ennek a liberális materialista világnak ugyanúgy ahogy annak idején a marxista kommunizmusnak, látszanak már a repedései. Kötter ezt azzal foglalja össze a regényben, hogy „A Nyugat ideológiai magányban szenved, és ezt, a nihilizmusából fakadóan, képtelen felismerni; és a legreménytelibb mind közül ez volt: a Nyugat önpusztító létformájából fakadó vereség elkerülhetetlen.”

A posztmodern embernek nincsenek közös mítoszai. A mítoszokat meséknek hiszi, amit meghaladott már a nagybetűs tudomány. A tudomány viszont alkalmatlan arra, hogy erkölcsi kérdésekre választ adjon. Ezért nincs közös igazodási pontja sem. Ennek pedig folyománya, hogy mindenki saját relatív erkölcsi ér-

térendszerét épít fel, melynek legfőbb jellemzője a tagadás és a régi értékek relativizálása. Mivel azonban az embernek szüksége van a jóra vagy legalábbis a jó látszatára, pont azért, hogy a személyes mítoszáat egyensúlyban tartsa, ezért időről időre a globális nagyváltok és a globális elit által felkínált jócselekedeteket teszi magáévá. Így változik évről évre a jó ügy: a klímaharctól kezdve a BLM-en és az LMBTQ-mozgalmon át a migránsok befogadásáig. A mai ember olyan ügyeket keres, amelyek látszólag bizonyítják saját erkölcsi minimumának meglétét, és alkalmi gesztusokkal – vagy teátrális demonstrációkkal (mondjuk egy Facebook-profilkép lecserélésével) – tudja ezt kifejezni. De mögötte nincs valódi cselekvés, hiszen a posztmodern ember nem hajlandó feladni kényelmes életvitelének egyetlen elemét sem.

Jelen pillanatban ezt a jó ügyet Ukrajna jelenti, melynek harctéri eseményei a regényben is gyakran feltűnnek. A Nyugat nemcsak a pénzét, fegyverét, jólétét adja oda Ukrajnának, hanem erkölcsi mércét is állít, mondván, „nem vagy jó ember, ha nem támogatsz Ukrajnát”. A politikai megváltás kulcsa Ukrajna lett. Az emberek azt hiszik, hogy az életük attól fog jobbra fordulni, ha Ukrajna győz, vagy leváltják a magyar kormányt. De Kötter szerint mindentől „nem jön rendbe a házasságuk, nem lesz jobb a gyerekeikkel a kapcsolatuk, a gyűlölt munkájuk nem lesz hirtelen érdekes. Ezeken a problémákon nekik kell, méghozzá itt és most dolgozniuk.”

A *Piaci viszonyok*ban Kötter Tamás nem kíván határozott véleményt mondani a társadalom állapotáról, és nem is célja gyógyító receptet ajánlani a vaduló materializmus által megfertőzött társadalmaknak. Ahogy ő maga hangsúlyozta, csupán fixálni szeretne volna a mostani helyzetet. Korkép és kórkép egyszerre: Isten és ördög drámai küzdelme a mai Európában, abban is Magyarországon egy férfi lelkéért. **Kötter Tamás legújabb regényével ismét egy olyan könyv született, amely nemcsak a kortárs magyar irodalom, hanem a társadalomkritikai gondolkodás kiemelkedő alkotása.** A mindennapi küzdelmek és az emberi kapcsolatok töréspontjai kerülnek a középpontba, Kötter jellegzetes nyers és közvetlen stílusában. A kötet erőssége, hogy a gazdasági és társadalmi feszültségeket nem elvontan, hanem konkrét, emberközeli képekben ábrázolja. A regényben gyakran felbukkan a munka világa, a kiábrándultság, a vágyak és a valóság szakadéka, de mindezt a szerző soha nem morálizáló, hanem inkább megfigyelő, ironikus, néha szarkasztikus hangvételben teszi. A nyelvi eszközök gazdagsága (szleng, köznyelvi fordulatok, a költői képek precíz használata) a szöveget elevenné és hitelessé teszi. A *Piaci viszonyok* nem csupán a kapitalista rendszer és az átmentett kommunista nomenklatúra kritikája, hanem egyben az emberi lét abszurditásának és sebezhetőségének vizsgálata is. Kötter itt is bizonyítja, hogy a magyar irodalom egyik legegységibb és legaktuálisabb hangja. A könyv azoknak ajánlott, akik az irodalomban nemcsak szépséget, hanem társadalmi mondandót is keresnek.

HEGEDŰS ZOLTÁN